

Kungsörnarnas hemligheter avslöjas av bokameror

Varför byter kungsörnar boplatz vissa år?
Hur många ägg lägger enkullsparen? Vilka byten förs till boet?
Vem ruvar – och när? Många frågor kan ställas
och svaren är inte lätta att få. Men bokameror har gett unika
insikter i vad som sker i de skånska kungsörnarnas bon.

Ambjörn Carlsson, Kenneth Bengtsson, Håkan Berg & David Folkesson

Ett lyckosamt försök med en bokamera i Fyledalen 2011 gav mersmak. Då kunde den gamla honans ring antligen avläsas och vi kunde också följa ett Kain & Abel-syndrom från början till slut – alltså det fenomen som innebär att den större ungen dödar sitt mindre syskon. Vi fick också en god insikt i vilka byten detta par förde till boet. Ambjörn Carlsson berättar om denna studie i ANSER 2011:3.

Säsongen 2012

Mersmaken innebar att vi satte upp två kameror vid två andra bon 2012. Kamerorna sätts på plats i början av mars och det gäller då att ha tänkt rätt – det vill säga tänkt i samma banor som örnnarna. Det finns nämligen som regel flera olika bon att välja på i varje revir. 2012 tänkte vi rätt i ett fall och fel i det andra. Kungsörnarna i norra Fyledalen valde nämligen ett annat bo än det vi bestämt oss för. I reviret på Österlen stämde emellertid tankarna och vi såg med stor spänning fram emot vad kameran skulle avslöja. Detta par hade aldrig under sina drottills nio häckningssäsonger haft mer än en unge. Lade de bara ett ägg eller var syskonmord ett regelbundet fenomen? Tyvärr kunde vi konstatera ett antiklimax

när ungen eller ungarna skulle ringmärkas i slutet av maj. Det fanns nämligen inga ungar i boet – bara ett helt och ett trasigt ägg. Häckningen hade alltså misslyckats. Kameran visade bara fruktlösa ruvningsbilder varav många på övertid. Vi blev alltså inte mycket klokare. Dock fick vi besked om att paret kunde lägga mer än ett ägg.

Säsongen 2013

Inför säsongen 2013 placerade vi ut kameror vid fyra olika bon. Paret i södra Fyledalen hade byggt ett nytt bo och där satte vi en kamera. En annan sattes i norra Fyledalen, en tredje i samma bo på Österlen där häckningen misslyckades 2012 och den fjärde i ett efter konstens alla regler bedömt aktivt bo i Börringetrakten. Sen var det bara att hoppas på resultat och att låta tiden gå.

Vem besöker ett inaktivt kungsörnsbo?

I norra Fyledalen blev det fel igen! Örnnarna valde ånyo ett annat bo än vad vi tänkt oss och den felpplacerade kameran tog inte många bilder. Men några blev det. En kungsörn sågs i boet under förmiddagen 4 mars. Dagen efter var en ekorre på besök och ytterligare en dag senare var en

av örnarna åter på plats. Redet var då marginellt smyckat med färska tallkvistar. Den 7 och 10 mars sågs ekorren igen och efter ett snöfall den senare dagen besökte även en glada boet. Tolv minuter före midnatt 16 mars avslöjade kameran en mård och den sista bilden visar en ekorre 18 mars. Då hade örnarna redan lagt sig i sitt alternativbo en bit bort. Vi var lurade och kameran togs ner 29 mars.

Varför byter örnarna boplatz i sista stund?

En kamera satt alltså hos paret i Börringetrakten. Här blev det både misslyckat och intressant. Paret övergav nämligen plötsligt det kameraförsedda boet och valde sitt alternativbo istället. Varför? Störde kameran (hemska tanke) eller hade en annan störning skett? Allt hade ju verkat så bra och lovande. Eftersom boet var obekant togs kameran ner i förtid och då fick vi svaret. Ingen hade stört örnarna

utan boplatzbytet berodde på naturliga orsaker. En grov gren hade nämligen fallit ner åtta dagar efter vårt besök och likt en flaggstång hamnat ganska precis mitt i boet. På ett foto ses en av örnarna göra ett fruktlöst försök att avlägsna den grova grenen. Men det gick inte och därför valde de sitt alternativbo istället. Här kunde vi ringmärka två ungar i maj – för övrigt den enda dubbelkullen i Skåne 2013. Men kameran hann avslöja ytterligare en sak. Hannen, som för övrigt var en ny förmåga för året, var nämligen ringmärkt och ringen gick att avläsa. Han visade sig vara född i södra Fyledalen 2009 och således fyra år gammal då han ersatte den förra hannen (vars öde är okänt). Det är inte många av de skånska ungarna som vi har kunnat följa upp till könsmogen ålder. Tack för det, kameran! Kameran avslöjade också några gäster i det tomma boet – kaja, korp samt under nattetid mård och ekorre.

Fyledalen. Foto: P-G Bentz / Sturnus.se.

Dramatiskt i södra Fyledalen!

I södra Fyledalen gick allt enligt planen. Örnarna tänkte som vi och de lade två ägg i "rätt bo". Detta var nybyggt för året och låg en bit ifrån det bo som använts under åtskilliga år. Paret var detsamma som 2011 och honan nu alltså 26 år gammal.

Kameran sattes upp 2 mars och den tog 13 996 foton till och med 7 maj. Då var minneskortet fullt. Kameran laddades om i samband med ringmärkning 25 maj men ställdes då för snålt och därför blev det inte fler foton från detta bo. Tyvärr var kamerans klocka felinställd varför vi inte kan ge mer än ungefärliga klockslag för olika händelser.

Vid ringmärkningen fanns blott en unge i boet och några spår efter ytterligare ägg eller ungar sågs inte vid detta tillfälle. Men kameran visade att saker och ting skett under ruvningen!

Två ägg hade nämligen lagts. Det skedde under sena eftermiddagarna 16 och 20 mars. Det var då 0 resp. 3 grader kallt. Foto 1 visar honan under själva värpningen. Ruvningen förlöpte väl och tillsynes utan allvarliga störningar. Hannen tog flera pass varje dag, men dessa var sällan mer än en timme långa, ofta betydligt kortare.

Den 23 blev det dramatiskt! Omkring klockan 18 reser sig honan och vi ser att ett av äggen är trasigt. Honan ser det givetvis också. På fotot som togs minuten senare verkar det som att honan ätit ur det trasiga ägget (Foto 2). Innehållet i det trasiga ägget är rött och vi anar fosterrester. Därefter lägger hon sig igen. Tjugo minuter senare reser honan sig upp igen och nu ser vi tydligt att hon äter ur ägget. Vi ser också att det handlar om fosterrester i någon form. Strax efter lämnar honan redet och hannen ruvar tills honan återvänder sex minuter senare.

Foto 1. Den 26-åriga Fyledalshonan mitt i värpningen.

Foto 2. Honan i Fyledalen betraktar det trasiga ägget, kanske har hon ätit ur det också.

Efter ytterligare 50 minuter reser sig honan ånyo och nu äter hon upp de återstående fosterresterna (Foto 3). Några minuter senare ligger det tomma äggskalet på bokanten och honan lägger sig för natten. Det trasiga ägget bör ha varit ägg nummer två och det hade i så fall ruvats i 34 dagar. Det är okänt varför ägget gick sönder. Var äggskalet för tunt, eller handlade det om en olyckshändelse? Eller märkte honan att fostret var dött? Vi vet inte. Men det var ett mycket intressant avslöjande som kameran gjorde. Nu känner vi ett sätt som ägg kan försvinna på.

På morgonen 26 april ses ett hål i det kvarvarande ägget och vid niotiden tog hannen över under tio minuter. När honan återkom hade hon ett mindre, blodigt byte med sig. Det var första gången som ett byte sågs i boet. Örnarna äter alltså någon annanstans under ruvningen. Hannen sågs

inte mer vid boet denna dag utan honan värmdes ensam det kläckande ägget. Det föll rikligt med regn under natten och det var en ganska våt hona som såg dagen gry 27 april. Ungen hade då ännu inte kommit ur ägget. Hannen sågs inte till under morgonen och vid 8-tiden var kläckningen fullbordad. Först vid 10-tiden dök hannen upp, men det besöket varade blott i tio minuter. Han hann dock se sin unge! En timme senare kom han åter och då hade han ett mindre byte med sig (sork?). Ytterligare ett byte lämnades vid 14-tiden och den första matningen skedde omkring kl 15.30. Honan lämnade boet under tre minuter vid 17-tiden (ungen låg då ensam) men i övrigt tog hon hela ansvaret under ungens första dag. Ägget som kläcktes bör ha varit det första lagda och ruvningstiden har då varit 41 dagar. Den 28 april dök hannen upp först vid middagstid, men något nytt

Foto 3. Honan äter upp de sista fosterresterna.

Foto 4. Liten, men med attityd. Jag är hungrig!

byte hade han inte med sig. Besöket varade dock blott i några få minuter. Honan fick kanske fyra minuters "egentid"! Det blev heller inga nya byten denna dag. Först vid pass halv två på eftermiddagen dagen efter kom han med ett mindre byte. Dessförinnan hade han gjort några få korta besök – vid ett tillfälle medförande gröna kvistar att smycka boet med. Honan verkade "sådär" nöjd med denna gest. Ungen hade nämligen visat tydliga tecken på att den var hungrig (Foto 4). Men hannen gjorde framdeles ett gott jobb med mathållningen och han var dessutom mycket villigt till att mata. Ibland för villig om vi ska tolka honans attityd (Foto 5).

Kameran lade av vid 11-tiden 7 maj. Minneskortet var då fullt och foto nummer 13 996 blev det sista. Detta foto visar honan som ger skugga åt ungen. Kamerans temperaturmätare visar på plus 25 grader. Ungen var elva dagar gammal och bland

bytena som hannen kommit med under ungens första tid har vi kunnat identifiera ekorre, gräsand, ringduva samt en hel del sorkar. Ringmärkningen skedde 25 maj då ungen var 29 dagar gammal. Eftersom kameran inte tog fler bilder vet vi inte mer än att uppväxten avlöpte väl. Ungen sågs flygande i området 28 juli och 31 augusti.

Mer än ett ägg på Österlen?

Rubrikfrågan fick vi förvisso svar på redan förra året då paret's häckning misslyckades. Då fanns ett helt och ett trasigt ägg i boet när vi klättrade upp 26 maj. Honan hade alltså lagt två ägg. Men varför har detta par aldrig fått mer än en unge? Det hoppades vi få reda på i år. Paret valde lyckligtvis "rätt" bo i år också och så långt var allt väl. När det var dags för ringmärkning fanns som vanligt bara en unge i boet – inget okläckt ägg och inga skalrester. Minneskortet byttes ut och vi såg med

Foto 5. Fyledalshannen matar och honan verkar något irriterad.

Foto 6. Två ägg (och en grankotte!) på Österlen 18 mars.

spänning fram emot vad kameran hade avslöjat. Fotona visar att honan lade två ägg och att dessa ruvas fullt ut. Men de visar också att blott en unge kläcktes.

Österlenparets säsong i korthet

Det första ägget lades 12 mars och det andra fyra dagar senare (Foto 6). Under denna period var det mer än tio grader kallt under flera nätter (Foto 7). Det föll också rikligt med snö under ruvningstiden och som ett förmodat skydd mot kyla och väta drogs efterhand mängder av grankvistar till boet (Foto 8 & 9). Kläckningen påbörjades 23 april och var fullgången på morgonen den 24:e. Då fanns också ett mindre byte i boet. Det bör ha handlat om det första ägget eftersom 42 dagar förflutit sedan detta lades. Det andra ägget förblev

okläckt och sågs tillsammans med den växande ungen på åtskilliga foton fram till och med kvällen 5 maj. På morgonen dagen efter ses skalrester i boet. Varför ägget gick sönder fick vi dock ingen förklaring till. Ungen ringmärktes vid 31 dagars ålder 25 maj och lämnade boet för gott 12 juli – 79 dagar gammal. Bytena som togs till boet under ungens första månad bestod av tre större hardelar, tre säkra och fem troliga ringduvor, två gräsänder samt tre mindre, oidentifierade byten. Paret verkar inte vara så sammansvetsat som i södra Fyledalen. Trots många tagna foton ses de båda inte tillsammans i boet mellan 2–25 maj. Förmodligen är hannen inte alls så benägen att hjälpa till med matningen hos detta par. Men det ska också sägas att de båda är omöjliga att skilja från varandra.

Bushnell

023°F

03-15-2013 07:20:43

Foto 7. Frostnupen örn på Österlen morgonen 15 mars. Första ägget är lagt.

Besudling på Österlen!

Vid 11-tiden 5 april ser vi att honan – vi förmodar att det är honan – plötsligt är kraftigt besudlad av fågelträck på sin vänstra sida (Foto 10). Har hannen släppt sig på ett oförsiktigt vis, eller har någon annan fågel varit på besök? Först 12 april, efter en mycket blöt dag, försvann merparten av föroreningen.

Vad händer nattetid?

Vi har inte detaljstuderat alla nattliga foton, men en sak torde stå helt klar – honorna ruvar själv under denna del av dygnet. Vanligtvis avlöser hannen henne under tidiga morgonen (åtminstone i södra Fyledalen), men under de mörka timmarna är hon ensam i boet. Tar hon ett åtta timmars sömnpass? Icke så! Det är ständiga positionsbyten, fjärdervård och justering av äggens läge (eller

senare – umgänge med kläckt unge). Någon gång kan det förflyta en dryg timme utan att något foto tas och då har hon sannolikt legat helt still – kanske sovit. Men som regel sker det någonting varje timme även under natten. Hannen ses dock aldrig. I Österlenparets bo verkar det ofta vara mycket oroligt under nätterna. Honan ses vid flera tillfällen göra någon form av utfall mot något. På andra foton intar hon skyddande poser över ägg eller unge. Vi misstänker att det handlar om nattliga störningar från mård.

Kuriosa

Med ett undantag har kameran aldrig dokumenterat någon annan fågel, eller annat djur över huvud taget, i ett besatt kungsörnsbo. Men på morgonen 12 maj satt det plötsligt en stare på Österlenparets bokant.

Bushnell

027°F

03-20-2013 07:34:45

Foto 8. Det gäller att hålla torrt och varmt.

Bushnell

027°F

03-22-2013 15:26:54

Foto 9. Redet på Österlen smyckades regelbundet med grankvistar.

Bushnell

041*F

04-05-2013 15:59:22

Foto 10. Honan på Österlen är plötsligt besudlad med fågelträck.

Ungen var för tillfället ensam och låg dessutom och sov. Staren plockade till sig någon form av bomaterial.

Tack

Ett stort tack till Kristina Lexmüller, Embla träd, som monterade upp kamerorna 2013 och som hjälpte till i samband med kamerornas nedtagning samma år, samt till markägarna Carl Piper på Christinehof och Högstad, Eric Stiernswärd på Sövdeborg och Sten Eriksson på Börringekloster.

Ambjörn Carlsson
Blåvingevägen 38, 247 35 Södra Sandby
ambjorn.anita@tele2.se

Kenneth Bengtsson
Grönvägen 5B, 232 32 Arlöv
kenneth.bengtsson1@comhem.se

Håkan Berg
Häckeberga 902, 247 98 Genarp
h.berg-67@hotmail.com

David Folkesson
Davidshallsgatan 17, 211 45 Malmö
david.folkesson@hotmail.se

I korthet

Hannen och honan i södra Fyledalen är lätta att skilja åt. Följande konstateranden kommer från detta par.

- Hannen ruvar villigt, men passen är som regel kortare än honans.
- Honan ruvar ensam under hela nattpasset.
- Det är hög aktivitet i boet även under nätterna.
- Inga byten tas till boet förrän ungen eller ungarna kläcks.
- Singelkullspar kan ha fler än ett ägg och "extraäggen" kan försvinna på olika sätt.
- Hannen matar gärna – ibland till honans uppenbara irritation.
- Torrt gräs samt gröna såväl barr- som lövkvistar förs regelbundet till boet under såväl ruvning som boungetid.